РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА В РЕАЛІЯХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

NEW EDUCATIONAL PARADIGM IN THE REALITIES OF MODERN GLOBALIZATION PROCESSES

Стаття присвячена дослідженню проблеми формування нової освітньої парадигми в сучасних умовах стрімких соціальних, економічних, екологічних і технологічних змін. Наразі триває переламний момент розвитку освіти, зумовлений світовими тенденціями, національними змінами й глобальними суспільними викликами. Нові умови визначаються чинниками, серед яких глобалізація економіки, технологічні інновації та швидкі соціальні зміни. Ці зміни супроводжуються зростанням мобільності праці й створенням суспільства, яке базується на знаннях і відкриває нові перспективи для освіти й навчання. Особливість нової парадигми освіти полягає в переорієнтації системи освіти на врахування потреб розвитку особистості й надання їй можливості ефективного участі у сфері праці. Формування нової освітньої парадигми відбувалося в процесі взаємодії зовнішніх умов світового розвитку з внутрішніми особливостями й логікою розвитку, властивими національним системам освіти. Ключовим фактором зовнішнього впливу на національні системи освіти є процес глобалізації. Таким чином відбувається конвергенція освітніх систем і виникнення міжнародної моделі освіти. Крім глобалізації та поширення інформаційно-комунікативних технологій, варто відзначити ще один фактор, який впливає на системи освіти й є похідним від процесів глобалізації та зумовлений посиленням мобільності населення світу – це фактор зростання мультикультурного характеру національних держав, який має велике значення для Європи в цілому й України зокрема. Розв'язання цих завдань вимагає нової парадигми розвитку освіти, що супроводжується розвитком базових понять і компетенцій, серед яких найважливішим є вміння вчитися. З огляду на зростаючий динамізм і взаємозалежність суспільства майбутнього, характер його впливу на освіту, ускладнюється і вплив освіти на хід суспільних процесів, а також масштабність і неординарність завдань, що стоять перед світовою освітою. Можна говорити про те, що пошуки її нової парадигми вже не є справою тільки дослідників-педагогів і вимагають широкого впровадження міждисциплінарного підходу.

Ключові слова: освітня парадигма, глобалізація, суспільство знань, система освіти, інтернаціоналізація.

The article is devoted to the research of the problem of a new educational paradigm formation in modern conditions of rapid social, economic, ecological and technological changes. A current turning point in education development is driven by global trends, national changes, and global social challenges. The new conditions are determined by the globalization of the economy, technological innovation and rapid social change. These changes are accompanied by increased labour mobility and the creation of a knowledge-based society that opens up new education and training perspectives. The peculiarity of the new educational paradigm is the education system reorientation based on the needs of personal development and the opportunity to participate effectively in the field of labour. The formation of the new educational paradigm takes place in the process of interaction of external conditions of world development with the internal features and logics of national education systems' development. The key factor of external influence on national education systems is the process of globalization. Thus there is a convergence of educational systems and the emergence of an international model of education. In addition to globalization and the spread of information and communication technologies, it is worth noting another factor that affects education systems, is derived from the processes of globalization and is due to increased mobility of the world's population – the multicultural nature of states' growth, which is of great importance for Europe and Ukraine. Solving these problems requires a new paradigm of educational development, accompanied by the development of basic concepts and competencies, among which the most important is the ability to learn. The growing dynamism and interdependence of the society, the nature of its impact on education as well as the scale and originality of the challenges facing world education is constantly becoming more complicated. The search for its new paradigm is no longer a matter for educators and requires the widespread introduction of an interdisciplinary approach.

Key words: educational paradigm, globalization, knowledge society, educational system, internationalization.

УДК 37.014.53
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-1.1>

Голуб Т.П.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
технічного спрямування № 2
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Жигжитова Л.М.,

викладач кафедри англійської мови
технічного спрямування № 2
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Назаренко О.І.,

викладач кафедри англійської мови
технічного спрямування № 2
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Освіта як суспільна підсистема знаходиться в прямій залежності від процесів, які відбуваються як у конкретному суспільстві, так і у світі в цілому. Водночас системи освіти національних держав, маючи певні інваріантні характеристики, завжди залишаються культуро-обумовленими конфігураціями.

Наразі освіта переживає переламний момент свого розвитку, який визначається світовими тенденціями, потенціалом внутрішніх змін і глобальними викликами, що постали перед суспільством, зокрема у зв'язку з пандемією COVID-19.

Як зазначається в матеріалах найбільших міжнародних освітніх, економічних і суспільствознавчих

форумів, XXI століття створює зовсім нове суспільство й економіку, що безперечно чинять свій вплив на освіту. Нові умови визначаються низкою факторів, серед яких центральне місце посідають глобалізація економіки, технологічні інновації, зокрема в галузі інформаційних і комунікаційних технологій, і швидкі соціальні зміни. Ці зміни супроводжуються зростанням мобільності праці й створенням суспільства, яке базується на знаннях, що відкриває нові перспективи для освіти й навчання. В умовах швидких соціальних, економічних, екологічних і технологічних змін переосмислюються і цілі освіти й організація навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню змін, які характерні для системи освіти у XXI столітті, присвятили свої наукові праці Ф. Саліцеті [1], Л. Бейкер, С. Врайт, М. Милопулос, М. Куласеґарам, С. Нґ [2], К. О'Браян, П. Говард [3], Ґ.М. Воут [4], С. Каган [5], Дж. Берґманн, А. Семс [6] та інші вчені. Питанням глобалізації та її впливу на систему освіти присвячені роботи Дж. Воґт, Н. Парейя Роблін [7], Ф. Різві, Р. Лінґард [8], Л. Джексон [9], П. Фокс, С. Гандлей [10] та інших науковців.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Особливість нової парадигми освіти полягає в переорієнтації системи освіти в цілому й вищої освіти зокрема на врахування потреб розвитку особистості й надання їй можливості ефективної участі у сфері трудової діяльності. Цей підхід базується на визнанні пріоритетності знань і навчання в структурі суспільства й визначає знання головною цінністю як людини, так і соціуму в цілому. Водночас у формуванні нової освітньої парадигми важливу роль відіграє врахування умов світового розвитку й національних особливостей систем освіти.

Мета статті – дослідити особливості формування нової освітньої парадигми з урахуванням реалій сучасних глобалізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Провідне місце знань у соціумі характеризує виникнення нового типу суспільства, яке базується на знаннях. Як було заявлено на зустрічі голів держав та урядів країн Європейського Союзу в Лісабоні в травні 2000 року, Європа увійшла в нову епоху, яка отримала назву «Століття знань» [11]. Таке високе значення, яке надається знанням та освіті, засвідчує переосмислення традиційних уявлень про навчання, трудову діяльність і життя в цілому й про вихід на перший план навчання протягом життя як умови забезпечення успішного переходу до економіки й суспільства, що базуються на знаннях.

Формування нової освітньої парадигми відбувалося в процесі взаємодії зовнішніх умов світового розвитку з внутрішніми особливостями й логікою розвитку, які притаманні національним системам освіти. Згідно з проектом Стратегії роз-

витку вищої освіти України на 2021–2031 роки, визначено 7 цілей розвитку системи вищої освіти України до 2031 року:

- удосконалення системи управління освітою та забезпечення автономії закладів вищої освіти;
- забезпечення збалансованості ринку праці фахівців із вищою освітою;
- забезпечення якості й доступності вищої освіти;
- інтеграція науки, освіти й бізнесу для економічного зростання країни;
- розвиток кадрового потенціалу закладів вищої освіти;
- розвиток системи безперервної освіти й навчання протягом життя;
- інтеграція в європейський і світовий освітній простір з урахуванням національних інтересів [12].

Ключовими факторами зовнішнього впливу на системи освіти є процес глобалізації. На відміну від традиційних міжнародних відносин, які базуються на понятті взаємовідносин і взаємодій між націями, глобальні відношення означають, що економічна, політична й культурна діяльність виходять за межі окремої територіальної юрисдикції та, відповідно, за межі національних держав [13]. З метою теоретичного осмислення процесу глобалізації проводяться розробки партисипативних стратегій, багаторівневого аналізу, інноваційних форм якісних досліджень, інноваційних підходів до оцінки ефективності навчальних закладів, широкомасштабних міжнаціональних досліджень тощо [14].

Як дослідна перспектива процес глобалізації вказує на те, що нова парадигма розвитку потребує одночасного врахування глобальних, національних і локальних факторів. Конвергенція передбачає, що в освітніх системах спостерігається збільшення кількості загальних особливостей, які прослідковуються в системах освіти країн Європейського Союзу, а саме:

- наявність національних освітніх програм, де особлива увага приділяється математиці, природничим наукам та іноземним мовам;
- передавання широких повноважень і прав прийняття рішень навчальними закладами;
- зростання застосування тестів, які оцінюють діяльність;
- зростання значущість педагогічної професії та професіоналізму вчителів;
- розширення доступу до розвитку програм навчання протягом життя тощо [15; 16].

Згідно з моделлю консенсусу, глобальна економіка породжує нові виклики, які чинять майже однаковий вплив на всі системи освіти. Одночасно для підвищення власної конкурентосдатності (у випадку невідповідності внутрішніх моделей освіти задачам економічного розвитку) відбувається запозичення найкращих зарубіжних

моделей, яке здійснюється за допомогою «відбору» й впровадження найефективніших моделей, що потім поступово витісняють менш ефективні. У такому випадку відбувається конвергенція освітніх систем і виникнення міжнародної моделі освіти. На перший погляд, ця модель, яка тісно пов'язана з теорією модернізації, виявляється досить переконливою. Однак вона має досить критиків, які вважають сумнівним саме поняття «найкращі моделі» й вказують на відсутність критеріїв їхнього визначення [17], з одного боку. А з іншого, – будь-яка запозичена модель у випадку прискорення підпадає під «обробку» й трансформації факторами локального, в результаті чого вона переосмислюється та починає демонструвати якісні відмінності від вихідної моделі, тим самим заперечуючи тезу про конвергенцію систем.

У ХХІ столітті вимоги до вищої освіти в країнах Європейського Союзу зумовлені метою перетворення Європи на найбільш конкурентоспроможну й динамічну світову економічну систему, яка заснована на знаннях, схильну до стійкого економічного розвитку, що створює нові робочі місця та забезпечує соціальну єдність суспільства [18]. Важливою метою європейської політики в галузі вищої освіти стає сприяння в зближенні рівнів ефективності національних систем вищої освіти в розв'язанні загальних задач.

Крім глобалізації та розповсюдження інформаційно-комунікативних технологій, варто зазначити ще один фактор, який впливає на системи освіти, похідний від процесів глобалізації та зумовлений посиленням мобільності населення земної кулі. Це фактор зростання мультикультурного характеру національних держав, який має велике значення для країн Європейського Союзу та Європи в цілому, включаючи й Україну.

Мультикультурний контекст сучасної Європи висуває на перший план задачу вдосконалення навчання іноземним мовам. Як зазначається в документах Лісабонської ради [11], глобалізація економіки й задача формування суспільства, яке базується на знаннях, висувають нові вимоги до системи освіти в Європі. У межах цих вимог система професійної освіти повинна розв'язувати потрійну задачу розвитку:

- особистості, здатної повністю реалізувати власний потенціал у професійній та особистій сфері;

- суспільства – шляхом зменшення різниці й нерівності між громадянами й групами громадян;

- економіки – шляхом забезпечення відповідності вмінь на ринку праці потребам промисловості й роботодавців.

Розв'язання цих задач вимагає нової парадигми розвитку освіти, яка супроводжується розвитком базових понять і компетенцій, серед яких найважливішим є вміння вчитися.

Процеси інтернаціоналізації ставлять перед країнами Європейського Союзу майже однакові проблеми, розв'язання яких обов'язково підвищує важливість вивчення позитивного досвіду інших країн. У такому контексті політика Європейського Союзу в галузі вищої освіти спирається на транснаціональне співробітництво, яке визнається найважливішим фактором розвитку інтеграційних процесів. Задачі цього співробітництва сформульовані в політичних документах Європейського Союзу в галузі вищої освіти, а їхня реалізація здійснюється в межах європейських програм і проєктів, таких як, зокрема, Еразмус +, Темпус, Горизонт 2020 тощо. Спільні транснаціональні програми й проєкти спрямовані на виявлення функціональної рівноцінності різноманітних підходів до вищої освіти й моделей її організації.

Інтернаціоналізація освіти супроводжується посиленням міжнародної складової частини розвитку її окремих елементів, а саме національних і регіональних освітніх систем. У процесі інтернаціоналізації відбувається формування нового міжнародного освітнього середовища, де в найефективніших формах можуть як реалізовуватися національні інтереси її учасників, так і відбувається спільний пошук розв'язання проблем, які мають життєво важливе значення для людської цивілізації в цілому.

У таких випадках, коли процеси інтернаціоналізації, що розвиваються, накладаються на історичну давню культурну, господарську спільноту групи держав, у світовій освіті формуються великі фрагменти, які характеризуються досить подібними напрямками розвитку та якісним станом національних освітніх систем, які входять до них.

Висновки. Ураховуючи зростаючий динамізм глобальних процесів, взаємозалежність суспільства майбутнього, характер його впливу на освіту, що неперервно ускладнюється, та освіти на перебіг суспільних процесів, а також масштабність і неординарність задач, що постають перед світовою освітою, можна говорити про те, що пошуки її нової парадигми досі тривають, проте вони вже не є справою лише дослідників-педагогів.

Подальші перспективи досліджень, спрямованих на формування нової парадигми освіти, повинні бути зосереджені на вивченні її міжпредметної компоненти й імплементацію цілей і принципів сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Saliceti F. Educate for Creativity: New Educational Strategies. *Procedia – Social and Behavioral Science*. 2015. Vol. 197. P. 1174–1178.
2. Baker L., Wright S., Mylopoulos M., Kulasegar M., Ng S. Aligning and applying the paradigms and practices of education. *Academic Medicine*. 2020. Vol. 95(1). DOI: 10.1097/ACM.0000000000003050.
3. O'Brien C., Howard P. The Living School: The Emergence of a Transformative Sustainability

Education Paradigm. *Journal of Education for Sustainable Development*. Vol. 10 (1). DOI: <https://doi.org/10.1177/0973408215625549>.

4. Voght G.M. New paradigms for U.S. higher education in the twenty-first century. *Foreign Language Annals*. 2000. Vol. 33. P. 269–277.

5. Kagan S. From Lessons to Structures – A Paradigm Shift for 21st Century Education. San Clemente, CA : Kagan Publishing. Kagan Online Magazine, Spring 2004.

6. Bergmann J., Sams A. Flip your students' learning. *Educational leadership*. 2013. Vol. 70 (6). P. 16–20.

7. Vogt J., Pareja Roblin N. A comparative analysis of international frameworks for 21st Century competences: Implications for national curriculum policies. *Journal of Curriculum Studies*. 2012. Vol. 44 (3). P. 299–321.

8. Rizvi F., Lingard R. Globalizing educational policy. London : Routledge, 2010. 240 p.

9. Jackson L. Globalization and Education. 2016. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.52>.

10. Fox P., Hundley S. The Importance of Globalization in Higher Education, New Knowledge in a New Era of Globalization. 2011. DOI: 10.5772/17972. URL: <https://www.intechopen.com/books/new-knowledge-in-a-new-era-of-globalization/the-importance-of-globalization-in-higher-education> (дата звернення: 07.01.2021).

11. Lisbon European Council conclusions. 23–24 March 2000. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm#:~:text=PRESIDENCY%20CONCLUSIONS&text=The%20European%20Council%20held%20a,of%20a%20knowledge%2Dbased%20economy (дата звернення: 07.01.2021).

12. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Київ, 2020. 71 с. URL: http://osvita.ua/doc/files/news/768/76871/STRATEHIYA_ROZVYTKU_VYSHCHOYI_OSVITY_V_U.pdf (дата звернення: 07.01.2021).

13. Giddens A. Beyond Right and Left: the future of radical politics. Cambridge : Policy Press, 1995. 270 p.

14. Continuing Vocational Training. Cross Country Analysis. EYF, Luxembourg, 1999. 458 p.

15. Anticipation of Occupations and Qualifications Trends in the European Union / ed. B. Sellin. CEDEFOP, Thessaloniki, May, 2000. 126 p.

16. European Council Presidency Conclusions. Lisbon, 23–24 March, 2000. 59 p.

17. Phillips D. Borrowing Educational Policy. Something Borrowed, Something Learned? The transatlantic Market in Education and Training Reform. The Brookings Institute, Washington DC, 1993. 421 p.

18. Tessaring M. Training for a Changing Society. A Report on Current VET Research in Europe 1998. *CEDEFOP Reference Document*. Luxembourg, EUR-Op, 1998. 194 p.